

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

ความเป็นมาของอูลุม อัลหะดีษ

พัฒนาการของอูลุม อัลหะดีษ

ความหมายของอูลุม อัลหะดีษ

เรื่องที่กำลังกล่าวถึงของอูลุม หะดีษ

เป้าหมายของอูลุม หะดีษ

ประเภทของอูลุมหะดีษ

ศัพท์เฉพาะเกี่ยวกับหะดีษ

หุ้ก่มการศึกษาอูลุม อัลหะดีษ

วัตถุประสงค์ ในบทนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ให้นักศึกษาทราบความเป็นมาของอูลุมอัลหะดีษ
2. เพื่อให้ให้นักศึกษาทราบเกี่ยวกับพัฒนาการของอูลุมอัลหะดีษ
3. เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายและประเด็นต่างๆเกี่ยวกับอูลุมอัลหะดีษได้
4. เพื่อให้ให้นักศึกษา รู้ เข้าใจ และสามารถอธิบายเป้าหมายของอูลุมหะดีษ ประเภทของอูลุมหะดีษ ศัพท์เฉพาะเกี่ยวกับอูลุมหะดีษ และหุ้ก่มการศึกษาอูลุมอัลหะดีษได้

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

1. แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเพื่อศึกษาวิเคราะห์เอกสารใบความรู้
2. แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนสรุปเนื้อหาใบความรู้
3. ผู้สอนบรรยายเนื้อหาเพิ่มเติม
4. ตอบคำถามระหว่างบรรยาย
5. บรรยายสรุปเนื้อหาเพิ่มเติม
6. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. ใบความรู้
2. เอกสารประกอบการสอนวิชาอุลุมอัลหะดีษ
3. Power Point ในหัวข้อที่บรรยาย
4. หนังสือ ตำราเกี่ยวกับเนื้อหา

การวัดและการประเมินผล

1. แบบบันทึกการอภิปรายกลุ่ม
2. สังเกตจากการนำเสนอ
3. สังเกตจากการตอบคำถาม ความสนใจในการสอน
4. ประเมินผลจากการสรุปของนักศึกษาในเนื้อหาที่ได้เรียน

5. ประเมินผลจากงานที่ให้ค้นคว้าเพิ่มเติม
6. ประเมินผลจากการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

บทที่ 1

พัฒนาการอุลุม อัลหะดีษ

ในบทนี้ จะกล่าวเกี่ยวกับความเป็นมาของอุลุมอัลหะดีษตั้งแต่สมัยนบีมุฮัมมัดจนถึงสมัยที่มีการเขียนหนังสืออุลุมหะดีษอย่างเต็มรูปแบบ และหลังจากนั้นก็เริ่มกล่าวถึงคำจำกัดความของอุลุมอัลหะดีษ และเรื่องที่กล่าวถึงในวิชาอุลุมอัลหะดีษ และรวมไปถึงเป้าหมายในการเรียนอุลุมอัลหะดีษ ประเภทของอุลุมอัลหะดีษ ศัพท์เฉพาะเกี่ยวกับหะดีษ และหุก่มการศึกษาหรือการเรียนรู้อุลุมอัลหะดีษ

ความเป็นมาของอุลุมอัลหะดีษ

การถ่ายทอดหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ไปยังสังคมมุสลิมในทุกยุคทุกสมัย โดยผ่านการรายงานจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ตามสภาพความเป็นจริงแล้วนักรายงานหะดีษของแต่ละรุ่นมีลักษณะที่แตกต่างกันและสถานะภาพที่หลากหลาย ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรายงาน ด้านคุณธรรม และด้านความจำ รุ่นต่างๆเหล่านั้น ประกอบด้วย รุ่นแรก ได้แก่ รุ่นเศาะหาบะฮฺ รุ่นตาบิอีน รุ่นตาบิอฺ ฏออีฮฺ และรุ่นอับบาอฺ ตาบิอฺ ฏออีฮฺ

การรายงานหะดีษของเศาะหาบะฮฺ เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจและอย่างมีคุณธรรมโดยวิธีการท่องจำ การปฏิบัติตาม และการรายงาน ในทางตรงกันข้ามเศาะหาบะฮฺจะติดตามต้นตอ และที่มาของหะดีษอย่างเคร่งครัด ก็เช่นเดียวกันกับรุ่นตาบิอีนได้เจริญรอยตามเศาะหาบะฮฺทุกประการ จนกระทั่งในช่วงกลางของตาบิอีนมีการรายงานหะดีษอย่างสับสน เช่น รายงานหะดีษมุร้อล รายงานหะดีษในลักษณะที่ขาดตอน มีบางคนตั้งใจหะดีษแล้วพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด มีการรายงานหะดีษในลักษณะการสนับสนุนข้ออ้างของตนเอง สิ่งต่างๆเหล่านี้ ได้แพร่หลายในสังคมมุสลิมอย่างกว้างขวางซึ่งมีผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของมุสลิมในหลายๆด้าน เช่น ด้านอะกีดะฮฺ ด้านอิบาดะฮฺ เป็นต้น

นับตั้งแต่นั้นบรรดาอุลามะเริ่มทำการศึกษายรายงาน หรือสะนัดของหะดีษแต่ละบท โดยการรวบรวมสายรายงานและวิเคราะห์สถานะภาพของผู้รายงานแต่ละท่านทั้งที่เกี่ยวข้องกับความจำ และคุณธรรมตลอดจนวิเคราะห์สถานะภาพของหะดีษที่เป็นของท่านนบี กับตัวบทที่เป็นของคนอื่น อุละมาอ์ที่ทำหน้าที่ปกป้องหะดีษมีหลายรุ่นด้วยกันแต่ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของแต่ละรุ่น คือ รุ่นตาบิอีน ได้แก่เศาะลิม อิบดุลอะซีซ อิมามอัชชูษฏรี รุ่นตาบิอฺ ฏออีฮฺ ได้แก่ ซุบะฮฺ มาลิก มะฮฺมฺรฺ อิชามอัดดีสตฺวาอียฺ และรุ่นอับบาอฺ ตาบิอฺ ฏออีฮฺ ได้แก่ อะหมัด บิน หันบัล อัลบูกอริยฺ มุสลิม อะบูซุรออะฮฺ อะบูฮาติมอัดดรัมัยซี เป็นต้น

ความรู้ต่างๆที่เกี่ยวกับสายรายงานและตัวบทหะดีษถูกบันทึกไว้เป็นหมวดหมู่โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหนังสือ คือ หนังสือที่เกี่ยวกับสายรายงาน เช่น หนังสือริฎาล หนังสือตาริค หนังสืออัญญาอะบะ กอต หนังสืออะพะยาด หนังสืออูจญ์ดาน หนังสือมุตลลีสีน เป็นต้น และหนังสือเกี่ยวกับตัวบทหะดีษ เช่น หนังสืออิลาล หนังสือมะรอติบ อัลฟาหะดีษ หนังสือเฆาะริบ หะดีษอีมามอบินู อัลมุลลิกีน ได้กล่าวว่า วิชาความรู้ที่เกี่ยวกับหะดีษมีหนังสือ มากกว่า 100 วิชา และอัลหาฟิศ อะบูหาติม ได้แบ่งสาขาวิชา ออกเป็นสาขาวิชา ออกเป็น 49 สาขาหะดีษวิชาต่างๆที่เกี่ยวกับหะดีษ อุละมาอหะดีษได้ตั้งชื่อว่า อุลุม อัลหะดีษ หรืออุศูล อัลหะดีษ หรือมุศเฆาะลาฮฺ อัลหะดีษ

พัฒนาการอุลุมอัลหะดีษ

พัฒนาการอุลุมอัลหะดีษได้ดำเนินการกันมาโดยผ่านหลายยุคสมัยด้วยกัน ซึ่งสามารถจะอธิบาย โดยสังเขปดังนี้

เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่าในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ทั้งสมัยมักกะฮฺ (13 ปี) และสมัยมาดีนะฮฺ (10 ปี) มีการถ่ายทอดหะดีษ ไปยังเศาะหาบะฮฺด้วยวิธีการถ่ายทอดโดยตรง กล่าวคือ เศาะหาบะฮฺรับหะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัด หรือเศาะหาบะฮฺรับจากเศาะหาบะฮฺกันเอง ผู้ที่รับหะดีษแต่ละท่านจะทำการ บันทึกไว้โดยการท่องจำแบบถึงใจ เว้นแต่บางคนเท่านั้นที่อนุญาตให้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การถ่ายทอดโดยผู้ที่มีคุณลักษณะเช่นนี้ได้ดำเนินจนถึงปีฮิจเราะห์ที่ 10

ช่วงสมัยของเศาะหาบะฮฺ (ปีฮิจเราะห์ที่10 จนถึงปี110) ประกอบด้วยคุละพะอฺ อรรรอชีดีน เศาะหาบะฮฺรูนอวูโส และเศาะหาบะฮฺรูนเล็ก ได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดหะดีษ ด้วยความอาمانةฮฺและมีคุณธรรม ด้วยการถ่ายทอดหะดีษตามที่ได้รับจากท่านนบีมุฮัมมัด ไม่มีการเพิ่มเติมหรือตัดตอนตัวบทหะดีษแม้แต่ตัวเดียว บรรดาผู้ที่มีคุณธรรมและสัจธรรมไม่มีผู้ใดที่กล้าโกหกต่อหะดีษแม้แต่คนเดียว ดังการยืนยันของอะนัส บิน มาลิก การถ่ายทอดหะดีษในช่วงนี้เป็นการถ่ายทอดหะดีษไปยังเศาะหาบะฮฺด้วยกันหรือไปยังรุ่นตาบิอิน โดยมีการกล่าวสายสืบของหะดีษ ด้วยการถ่ายทอดในลักษณะนี้ เรียกว่า การรายงานหะดีษ

ช่วงสมัยของตาบิอิน (ปีที่ 97 ฮ.ศ จนถึงปีที่ 182 ฮ.ศ) ช่วงแรกของการถ่ายทอดหะดีษ ได้ดำเนินการเหมือนกับสมัยเศาะหาบะฮฺจนถึงในช่วงกลางของรุ่นตาบิอินเริ่มมีการสืบสายรายงานหะดีษโดยมุฮัมมัด บิน ซิยาบ อัซซุฮรี (เสียชีวิตในปีที่ 124 ฮ.ศ) มีการติดตามสายรายงานของหะดีษแต่ละบท การรายงานของผู้รายงานแต่ละคน เช่น ศึกษาวิธีการรับหะดีษ การร่วมสมัยระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับหะดีษ สืบต้นตอที่มาของหะดีษ เป็นต้น การปฏิบัติของอีมามอัซซุฮรีเป็นพื้นฐานสำหรับบรรดาอุลามะที่ร่วม

สมัยและที่มาหลังจากท่านสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการรายงาน และในที่สุดผลการศึกษาใครเป็นแขนงวิชาด้านหะดีษ

ในช่วงสมัยของตาบิอ ตาบิอิน (ปีที่ 182 ฮ.ศ จนถึงปีที่ 224 ฮ.ศ) ได้พยายามศึกษาเพิ่มเติมในอีก 2 ด้านหลัก ได้แก่ ศึกษาเกี่ยวกับสภาพของผู้รายงานด้านคุณธรรมและด้านความบกพร่อง เกิดและปีเสียชีวิต สถานที่เกิดและสถานที่เสียชีวิต ครูและลูกศิษย์ และมารยาทของนักรายงานหะดีษ ผลของการศึกษาในลักษณะนี้ทำให้เกิดวิชาหะดีษที่เรียกว่า วิชาริญาล อัลหะดีษ และศึกษาเกี่ยวกับสภาพของบหะดีษ เช่น ตัวบหะดีษขัดแย้งกับอัลกุรอานหรือไม่ ตัวบหะดีษมีการปะปนกับคำอธิบายของผู้รายงานหรือไม่ ความหมายของหะดีษสามารถยอมรับเป็นของท่านนบีมุฮัมมัดได้หรือไม่ หลักพื้นฐานด้านนี้ทำให้สามารถแยกแยะระหว่างหะดีษเศาะหีห์กับหะดีษฎะอ์ฟและหะดีษเมาฎู วิชาการหะดีษเริ่มแตกแขนงอย่างมากมายออกเป็นสาขาวิชาเฉพาะด้าน อย่างไรก็ตาม วิชาการที่เกี่ยวกับหะดีษในช่วงสมัยนี้ยังไม่สมบูรณ์

ในช่วงสมัยอับตาบอ ตาบิอ ตาบิอิน (ปีที่ 224 ฮ.ศ - 300 ฮ.ศ) ได้มีการรวบรวมและบันทึกวิชาต่างๆที่เกิดขึ้นในสมัยตาบิอินและตาบิอ ตาบิอิน ทั้งยังได้คิดค้นหลักการวิจารณ์ลักษณะของผู้รายงาน มีการคิดค้นหลักการวิเคราะห์ตัวบหะดีษและตั้งชื่อว่า วิชาเศาะหะหะหะ อัลหะดีษ และวิชาการอธิบายศัพท์ทางหะดีษ เช่น เขาะริบอัลหะดีษ (غريب الحديث) เช่น มุฮัมมัด บิน สะอูด (230 ฮ.ศ) แต่งหนังสืออัญญาอะบะกอต(الطبقات) ยะหยา บิน มะอีน (234 ฮ.ศ) แต่งหนังสือตาริคอรรีฎาล(تاریخ الرجال) อะหมัด บิน หันบัล (241 ฮ.ศ) แต่งหนังสืออิลาล อัลหะดีษ(علل الحديث) และหนังสืออันนาสิค วัลมันสูค(المنسوخ والمنسوخ) อัลบุดอรี (276 ฮ.ศ) แต่งหนังสืออัตตาริค(التاريخ) นอกจากหนังสือดังกล่าวแล้วยังมีการแต่งหนังสือหะดีษอีกหลายประเภท เช่น หนังสืออัสเศาะหีห (الصحاح) หนังสืออัสสุนัน (السنن) หนังสืออัลมะसानีด (المسانيد) หนังสืออัลมะอาญิม (المعجم) เป็นต้น

บรรดาอุลาม่าอในช่วง 300 ปีอิญเราะฮ์ศักราชได้พยายามปกป้องหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัดอย่างสุดความสามารถและด้วยจิตวิญญาณอันแน่วแน่จนทำให้สามารถผลิตบุคลากรด้านหะดีษเป็นการเฉพาะ เช่น อุลาม่าออัลญุรหะ วัตตะอะดีล อุลามะอะรฎาวะต อัลหะดีษ อุลามะอะออลาล อัลหะดีษ อุลามะอะดักรีจ อัลหะดีษ

หลังจากสามร้อยปีอิญเราะฮ์ศักราช ในช่วงสมัยมุตาอัคคีรีน จะพบว่าบรรดาอุลาม่าอได้ให้ความสำคัญต่อวิชาหะดีษ โดยแยกจากวิชาเหล่านั้นออกเป็นแขนงวิชาหนึ่งของวิชาหะดีษและตั้งชื่อวิชานี้

ว่า วิชามุศฎาะลาหฺ อัลหะดีษ อุลามาอฺท่านแรกที่คิดค้นหลักการมุศฎาะลาหฺได้แก่ อะบู อัลหะสัน บิน อับดุลเราะหมาน(อรรอมะฮฺมุซีย์) (360 ฮ.ศ.) ได้แต่งตำราชื่อ อัลมุหัดดีษ อัลฟาซิล บัณญ์ อรรอวีย์ วัรรอ อีัย *المحدث الفاصل بين الراوي والراعي* อิบน์ หัจญ์ญ์ อัลอัศเกาะลานีย์ ได้กล่าวว่า หนังสือเล่มนี้เนื้อหายังไม่ครบถ้วนหลักการมุศฎาะลาหฺ แต่หากเทียบกับหนังสือเล่มอื่นๆที่มีอยู่ในสมัยนั้น หนังสือเล่มนี้จะมีเนื้อหาที่ดีกว่า บรรดาอุลามาอฺที่มาหลังจากอิมามอรรอมะฮฺมุซีย์ได้พยายามเพิ่มเติมเนื้อหาของวิชามุศฎาะลาหฺ ให้ครบสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น อิมามอัลฮากิม(405 ฮ.ศ.) แต่งหนังสือชื่อ มะอริฟะฮฺ อุลุมอัลหะดีษ (*معرفة علوم الحديث*) อิมามอะบูอัยม อะหมัด เป็น อัลตุลละาะ (430 ฮ.ศ.) แต่งชื่ออัลมุสตัดร็อจญ์ (*المستدرج*) อิมามอะหมัด เป็น อะลี อัลเคาะฎีบ อัลบักดาดี (463 ฮ.ศ) แต่งหนังสืออัลกิฟายะฮฺ ฟิ อิลม อัลหะดีษ (*الكفاية في علم الرواية*) อัลกอฎีย์อียาฎ เป็น มุซา อัลยะหฺศิบี (544 ฮ.ศ.) แต่งหนังสืออัลอิลมาอฺ ฟิ ฎอบ อรริวายะฮฺ วัตฎักอิดุล อัสมาร์ (*الإلماع في ضبط الرواية وتقييد الأسماع*) อะบู หัฟศ อุมร์ เป็น อับดุลมะญีด (580 ฮ.ศ.) แต่งหนังสือมา ลา ยะสะอฺ อัลมุหัดดีษ ญะฮฺลุฮฺ (*ما لا يسع المحدثي حمله*) วิชาการด้านอุลุม อัลหะดีษ ไม่ได้หยุดเพียงเท่านั้นแต่ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาทำให้แตกแขนงวิชาใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับหะดีษอีกหลายวิชา เช่น วิชาตัจริญญ์หะดีษ(*تخرج الحديث*) วิชาอัตติฟาอฺ อัน อัสนุนนะฮฺ(*الدفاع عن السنة*) วิชาอัลวัฎอฺ ฟิ อัลหะดีษ(*الوضع في الحديث*) เป็นต้น

วิชาที่เกี่ยวกับอุลุม อัลหะดีษ บรรดาอุลามาอฺได้จัดประเภทออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ อุลุม อัลหะดีษ ริวายะฮฺ และอุลุม อัลหะดีษ ตีรยะฮฺ รายละเอียดของทั้งสองประเภทจะกล่าวในหัวข้อประเภทของอุลุม อัลหะดีษ

ความหมายของอุลุม อัลหะดีษ

1. ความหมายของอุลุม

อุลุม (*علوم*) เป็นคำภาษาอาหรับในรูปของพหูพจน์ แปลว่า วิชาความรู้ที่วาดด้วยหลักการต่างๆ เอกพจน์ คือ อิลม (*علم*) แปลว่า วิชาความรู้ ผันมาจากรากศัพท์ของ *علم يعلم علّم* คำว่า อุลุม จะมีความหมายที่สอดคล้องกับคำว่า "อุศูล" แปลว่ารากฐานหรือพื้นฐาน เช่น อุลุม อัลกุรอ่าน หรืออุศูล อัตตัฟซีร อุลุม อัลหะดีษ หรืออุศูล อัลหะดีษ และอุศูลอัลฟิกฮฺ (อัลฟัยรุซ อาบาดี 1404 : 213)

แต่อุลุมในที่นี้หมายความถึง ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักการ เช่น อุลุมอัลกุรอ่าน หรือ อุศูลตัฟซีร หมายถึง หลักพื้นฐานที่เกี่ยวกับการอธิบายอัลกุรอ่าน อุลุมอัลหะดีษ หรืออุศูลอัลหะดีษ หมายถึง หลักพื้นฐานที่เกี่ยวกับหะดีษ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อกล่าวคำว่า "อุลุม" หรือ อุศูล ในรายวิชาใดแล้วนั้นมักจะหมายถึงอิลมของวิชานั้นๆจะไม่ครอบคลุมวิชาอื่น เข้าด้วยกันดังตัวอย่างที่กล่าวข้างต้น

2. ความหมายของหะดีษ

หะดีษ แปลว่า วาจา ความหมายที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่ตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน จะหมายถึง สิ่งต่างๆที่สามารถพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด จะเป็นคำพูด การกระทำ การยอมรับ คุณลักษณะ ตลอดชีวประวัติของท่าน

แต่ในบางครั้งอาจจะใช้กับคนอื่นๆ เช่นเดียวกัน เช่น หะดีษของเศาะหาบะฮ์ หะดีษของตาบิอีน และหะดีษของอัครบอ ตาบิอีน แม้ว่าจะใช้กับคนทั่วไป

3. ความหมายของอุลุม

อัลหะดีษ อุลุม อัลหะดีษ หมายถึง วิชาความรู้ที่ว่าด้วยหลักการ ที่สามารถนำไปเป็นเครื่องมือ ในการพิสูจน์สถานภาพของสายรายงาน (สะเน็ด) และตัวบทหะดีษ (มะตัน) (อัลสุญญีย์ 1964:141, อับดุลวะฮฮาบ อับดุลละฎีฟ 1959 : 3)

มีอุลุมมาหะดีษบางท่านกล่าวว่า หลักการต่างๆของอุลุม อัลหะดีษ ไม่เฉพาะนำไปใช้กับหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด เท่านั้น แต่อาจจะใช้กับเศาะหาบะฮ์ ตาบิอีน และตาบิอ อิบิอีน เช่น หลักการที่ว่าด้วยการนำคำพูดหรือการกระทำของเศาะหาบะฮ์ไปใช้เป็นหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งของอัลอิสลาม ตลอดจนคำพูดและการกระทำของตาบิอ ตาบิอีน และอัครบอ ตาบิอ ตาบิอีน

ประเด็นเนื้อหาในวิชาอุลุมอัลหะดีษ

อุลุมอัลหะดีษได้กล่าวถึงประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับหะดีษนะบะวีย์ 2 ประการ ได้แก่

1. สายรายงานของหะดีษ หรือสะเน็ด
2. ตัวบทหะดีษ หรือมะตัน

เป้าหมายของอุลุมอัลหะดีษ

การเรียนรู้อุลุมอัลหะดีษมีเป้าหมายต่อไปนี้

1. สามารถแยกระหว่างหะดีษที่เศาะหีห กับหะดีษฎะอีฟ
2. สามารถนำหะดีษไปใช้เป็นหลักฐานได้ถูกต้อง
3. สามารถตัดสินสถานภาพของสะเน็ดและมะตัน

ประเภทของอุลุมอัลหะดีษ

บรรดาอูลามาอหะดีษได้แบ่งอุลุม อัลหะดีษ ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ อุลุมอัลหะดีษ ริวายะฮฺ และอุลุมอัลหะดีษ คีรอยะฮฺ

1. อุลุมอัลหะดีษริวายะฮฺ

1.1 ความหมายของริวายะฮฺ

1.1.1 ความหมายตามหลักภาษา

คำว่า "ริวายะฮฺ" (رواية) เป็นภาษาหรับ แปลว่า การรายงานหรือการถ่ายทอด มีความหมายเหมือนกันคำว่า "หัมล" (حمل) หรือ "ตะหัมมุล" (تحمل) แปลว่า การนำไปให้หรือการบอกให้แก่คนอื่นฟัง (อับดุลวะฮฮาบ อับดุลละฎีฟ 1959 : 4)

1.1.2 ความหมายตามหลักวิชาการ

ริวายะฮฺ คือ การกล่าวรายงานเกี่ยวกับสิ่งใดก็ตามซึ่งส่วนใหญ่แล้ว มีอาจอ้างถึงผู้ตัดสินเป็นการเฉพาะ (อับดุลวะฮฮาบ อับดุลละฎีฟ 1959 : 4) จากนิยามดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ข้อแตกต่างระหว่างการกล่าวนถ้อยคำในการพยาน เนื่องจากการกล่าวรายงานหะดีษเป็นไปในลักษณะทั่วไป และยั้งทั้งไม่สามารถอ้างถึงผู้ตัดสินได้

1.2 ความหมายของอุลุมอัลหะดีษริวายะฮฺ

ในการให้ความหมายอุลุมอัลหะดีษริวายะฮฺ จะพบว่าบรรดาอูลามาอะอมีความคิดเห็นที่ต่างกันอย่างเด่นชัด โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 อูลามาอะอมีตะก้อดดิมน

อูลุมอัลหะดีษริวายะฮฺ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยหลักการการรายงานหะดีษในแง่ของต่อเนื่องกัน(การติดต่อ) และการขาดตอนของสายรายงานตลอดจนศึกษาศาสนาภาพของผู้รายงาน ด้านคุณธรรมและความบกพร่อง (อับดุลวะฮฮาบ อับดุลละฎีฟ 1959 : 5)

กลุ่มที่ 2 อุลามะอุมตะอัคคีรุน

อุลุมอัลหะดีษรียะฮฺ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการรายงานสิ่งต่างๆ ที่พาดพิงถึงท่าน นบีมุฮัมมัด ครอบคลุมทั้งคำพูด การกระทำ การยอมรับ คุณลักษณะชีวประวัติ การอ่านออกเสียงตัวบทของหะดีษ และการอธิบายคำต่างๆ ของตัวบทหะดีษ (อิสสุฎฎุญญีย์ 1964 : 40)

จากความหมายข้างต้นทั้งของอุละมาอุมตะก๊อดดิมูน และอุลามะอุมตะอัคคีรุนได้กล่าวถึง การรายงานครอบคลุมประเด็นต่างๆ ที่สำคัญ เช่น ลักษณะของการรายงาน กระบวนการรายงาน การศึกษาสถานะของหะดีษ การสะกดและการออกเสียงตัวบทหะดีษ การอ่านให้ถูกต้องตามหลักภาษาอาหรับ และการอธิบายหะดีษ บรรดาอุลามะอุมได้ศึกษาอย่างละเอียดจนสามารถสรุปประเด็นเหล่านี้ ออกเป็นรายวิชาชื่อว่า อิลม รียะฮฺ อัลหะดีษ หรือวิชาที่ว่าด้วยการรายงานหะดีษ

1.3 ประเด็นสำคัญที่กล่าวในวิชาอุลุมหะดีษรียะฮฺ

อุลุมอัลหะดีษรียะฮฺจะกล่าวถึงประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

- 1.3.1 กระบวนการรายงาน ด้านการต่อเนื่องและขาดตอน
- 1.3.2 กระบวนการรายงานด้านสะกดและการออกเสียงตัวบท
- 1.3.3 กระบวนการรายงานด้านการอธิบายความหมายของคำในตัวบทหะดีษ

1.4 ผู้ริเริ่มอุลุมอัลหะดีษรียะฮฺ

อุลามะอุมผู้ริเริ่มอุลุมอัลหะดีษรียะฮฺ เป็นคนแรก คือ อิมามมุฮัมมัด บิน ซิฮาบอัชชูษุรีย์ (124 ฮ.ศ) อิมามมาลิกกล่าวว่า "ผู้ที่กล่าวรายงานทั้งสะนั้ดหะดีษเป็นคนแรกก็คือ อัชชูษุรีย์" (อิบนุ อาบิตีน 1952 : 20)

2. อุลุมอัลหะดีษดิรอยะฮฺ

2.1 ความหมายของดิรอยะฮฺ

2.1.1 ความหมายตามหลักภาษา

คำว่า "ดิรอยะฮฺ" (درواية) เป็นคำในภาษาอาหรับ แปลว่า การพิจารณาอย่างรอบคอบ ผันมาจากคำว่า دروي يروي (อับดุลละฮฺฮาบ อับดุลละตีฟ 1959 : 4)

2.1.2 ความตามหลักวิชาการ

คำว่า ดิรอยะฮฺ เป็นคำภาษาอาหรับ แปลว่า การพิจารณาอย่างรอบคอบ ผันมาจาก คำว่า دري دراية

2.2 ความหมายของอุลุมอัลหะดีษดิรอยะฮฺ

กลุ่มที่ 1 อุลุมะอุมตาก็อดติมูน อิลม อัลหะดีษ ดิรอยะฮฺ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการศึกษาวีธีการเข้าใจตัวบทหะดีษและความหมายของหะดีษ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานภาษาอาหรับ ตลอดจนการศึกษาขอบเขตของบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด และสุนนะฮฺของท่าน (อับดุลวะฮฮาบ อับดุลละตีฟ 1959 : 4)

กลุ่มที่ 2 อุลุมะอุมตะอัคคิรูน อิลม อัลหะดีษ ดิรอยะฮฺ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยหลักการเรียนรู้คุณลักษณะต่างๆ ของผู้รายงานและตัวบทหะดีษด้านการให้การยอมรับหรือการปฏิเสธหะดีษ (มุกีออดติมะฮฺ อิบน์ อัศเศาะลาหฺ 1981 : 12)

ทั้งสองความหมายของของอุลุมะอุมทั้งสองกลุ่มนี้บ่งบอกถึงคุณลักษณะของผู้รายงานหะดีษด้านลักษณะของการรายงาน ด้านคุณธรรมและด้านความบกพร่องของผู้รายงาน และด้านลักษณะของตัวบทหะดีษตลอดจนการยอมรับหะดีษแต่ละบท

2.3 ประเด็นสำคัญที่กล่าวในวิชาอุลุมหะดีษดิวายะฮฺ

อุลุมอัลหะดีษดิรอยะฮฺจะกล่าวถึงเรื่องต่างๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

- 2.3.1 ลักษณะการรายงานของหะดีษของผู้รายงาน
- 2.3.2 คุณลักษณะของผู้รายงานด้านคุณธรรม ความจำและความน่าเชื่อถือ
- 2.3.3 ลักษณะของผู้รายงานด้านความบกพร่อง และการปฏิเสธหะดีษ
- 2.3.4 ลักษณะของตัวบทหะดีษที่สามารถให้การยอมรับและปฏิเสธ
- 2.3.5 ลักษณะของตัวบทหะดีษที่ถูกก้ขึ้นมาและที่เป็นอิสรออิลียะฮฺ

2.4 ผู้ริเริ่มอุลุมอัลหะดีษดิรอยะฮฺ

อุลุมะอุมผู้ริเริ่มอิลมอัลหะดีษดิรอยะฮฺเป็นคนแรกก็คือ อะบู มุฮัมมัด อัลหะสัน บิน อับดุลเราะหมาน อัรรอมะฮฺรูมฺซี (360 ฮ.ศ)

2.5 ชนิดของอุลุมอัลหะดีษดิรอยะฮฺ

อุลุมอัลหะดีษดิรอยะฮฺ แบ่งออกเป็น 2 ชนิดใหญ่ๆ โดยพิจารณาลักษณะของสัณษัตหรือสายรายงานหะดีษ ได้แก่ อิลม ริฎาล อัลหะดีษ และอิลม มุสญ่าละลาหฺ อัลหะดีษ

2.5.1 อุลุมริฎาลอัลหะดีษ

ก. ความหมายอุลุมริฎาลอัลหะดีษ

อุลุมริฎาลอัลหะดีษ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการศึกษาสถานภาพของผู้รายงานหะดีษในแง่การยอมรับและการปฏิเสธการรายงานหะดีษ (อับดุลวะฮฮาบ อับดุลละดีฟ 1959 : 8)

การเรียนรู้สถานภาพของผู้รายงานในที่นี้หมายความถึง การศึกษาสถานที่เกิดและสถานที่เสียชีวิต (تاريخ المواليد والوفيات) การศึกษาชื่อ ชื่อเล่นและวงศ์ตระกูล ของผู้รายงานหะดีษ (معرفة الاسماء والكني واللقاب) การเดินทางไปแสวงหาหะดีษ (طلب الحديث الرحلة) การศึกษาคณาจารย์และลูกศิษย์ معرفة الشيوخ والتلاميذ

การศึกษาคุณธรรมและข้อบกพร่อง معرفة الحرج والتعديل การศึกษาชื่อที่ตรงกันและชื่อที่ต่างกัน معرفة المتفق وامفتق من الاسماء การศึกษาผู้รายงานที่จัดอยู่ในกลุ่มที่มีความน่าเชื่อถือ และผู้รายงานที่จัดอยู่ในกลุ่มคนที่ไม่มีความน่าเชื่อถือในการรายงานหะดีษ معرفة التقات والضعفاً เป็นต้น ในจำนวนความรู้เหล่านี้ การศึกษาด้านคุณธรรมและด้านความบกพร่องของผู้รายงานมีความสำคัญมากกว่าการศึกษาด้านอื่นๆ

ข หนังสืออุลุมริฎาลอัลหะดีษ

หนังสืออุลุมริฎาลอัลหะดีษหรือรฎาวัตอัลหะดีษ สามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภท ดังต่อไปนี้

- (1) หนังสือมะอริฟะฮฺ อัศเศาะหาบะฮฺ
- (2) หนังสืออัญญาอะบะกอต
- (3) หนังสืออัลญุรหฺ อัตตะฮะดีล
- (4) หนังสืออุลุมริฎาล อัลกุตุบ อัลสิตตะฮฺ
- (5) หนังสือมะอริฟะฮฺ อัลอัสมมะอ
- (6) หนังสือมะอริฟะฮฺ อัลอัสมมะอ วัลกุนา วัลอัลกอบ
- (7) หนังสืออัลมุตะลัฟ วัลมุตะลัฟ
- (8) หนังสืออัลมุตะฟัก วัลมุตะร็อก วัลมุตะซาบีย
- (9) หนังสือตาริค อัลวะฟะยาต
- (10) และอื่นๆ

2.5.2 อิลม มุศญาอะลาหฺ อัลหะดีษ

ก. ความหมายของมุศญาอะลาหฺ อัลหะดีษ

วิชามุศญาอะลาหฺ อัลหะดีษ คือ วิชาที่ว่าด้วยหลักการและกฎเกณฑ์ต่างๆที่สามารถทราบถึงสถานภาพของสะเน็ด(กระบวนการรายงาน) และมะตัน(ตัวบทหะดีษ) ในแง่ของการยอมรับและการปฏิเสธหะดีษ จากนิยามข้างต้นเป็นที่ประจักษ์ว่า การให้การยอมรับหะดีษแต่ละบทนั้น

จำเป็นที่จะต้องผ่านการวิเคราะห์ทั้งกระบวนการรายงานและสถานภาพของตัวหะดีษอย่างละเอียดก่อนที่จะให้การยอมรับหะดีษและนำหะดีษนั้นๆมาใช้เป็นหลักฐาน

ข. หนังสือมุศฎะลาหฺ อัลหะดีษ

- (1) หนังสือมะอริฟะฮฺ อะฮฺวาล อัรรอวีย
- (2) หนังสือมะอริฟะฮฺ อัรริวายะฮฺ
- (3) หนังสืออัคลาศ อัรรอวีย วะอาดาบุด
- (4) หนังสือมะอริฟะฮฺ สุนัน อันนาซีร
- (5) หนังสือมุศฎะลาหฺ อะฮฺล อะษัร
- (6) หนังสือซุรฺฮฺ อัลฟิยะฮฺ อัลหะดีษ
- (7) หนังสืออุศูล อัลหะดีษ
- (8) หนังสือเกาะวาอิด อัลหะดีษ
- (9) หนังสืออุศูล อัรริวายะฮฺ
- (10) และอื่นๆ

ศัพท์สำคัญเกี่ยวกับวิชาอุลุมอัลหะดีษ

สำหรับศัพท์ทางวิชาการหะดีษที่ถูกนำไปใช้บ่อยครั้งในการปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักวิชาการหะดีษมีมากมาย แต่ขอยกตัวอย่างเพียงบางส่วนเท่านั้น ดังต่อไปนี้

1. อัลมุสนัด (المسند) ตัวอักษร "س" อ่านสระข้างบนซึ่งมี 2 ความหมาย

ความหมายที่ 1 หมายถึง หะดีษที่มีการรายงานด้วยสันด์ติดต่อกันตั้งแต่ผู้รายงานคนแรกจนถึงคนสุดท้าย เช่น หะดีษมัรฟูอฺ หะดีษเมาฎูฟและหะดีษมักฏูอฺ แต่อิมามอัลฮากิมมีความเห็นที่ต่างกัน ซึ่งท่านกล่าวว่า " คำนี้อนุญาตให้ใช้กับหะดีษมัรฟูอฺที่มีการรายงานด้วยสันด์ที่ติดต่อกันเท่านั้น" ทศนะนี้ได้รับการสนับสนุนจากอัลฮากิม อิบน์ หะญูร อัลอัสเกาะลานีในหนังสือซุรฺฮฺ อันนุกบะฮฺ

ความหมายที่ 2 หมายถึง หนังสือที่รวบรวมคำพูด การกระทำและการยอมรับของบรรดาเศาะหาบะฮฺ

2. อัลมุสนิด (المسند) ตัวอักษร "س" อ่านด้วยสระข้างล่าง หมายถึงผู้รายงานหะดีษด้วยสายรายงานของเขาเอง ไม่ว่าจะมีความรู้เกี่ยวกับหะดีษหรือไม่ก็ตาม

3. อัลมุหัดดีษ (المحدث) แปลว่า นักหะดีษ หมายถึงผู้เชี่ยวชาญในเรื่องของการยืนยันหะดีษ มีความรู้เกี่ยวกับสถานภาพของผู้รายงานแต่ละคน ทั้งทางด้านคุณธรรมและความบกพร่องไม่ใช่แค่ฟังหะดีษเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อิมามอิบนุ ซัยยิดีนนาส กล่าวว่า "นักหะดีษในสมัยของเรามีความสามารถ คือเป็นผู้รายงานและอธิบายหะดีษ รวบรวมชีวประวัติของนักรายงานหะดีษ สามารถพิจารณาการรายงานหะ

ดีษ ร่วมสมัย สามารถแยกประเภทและชนิดของหะดีษและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในสังคมมุสลิมว่าเป็นผู้ที่มีความศรัทธาที่หนักแน่น"

4. อัลฮาฟิศ (الْحَفِص) หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องรุ่นต่างๆ ของนักหะดีษมากกว่าไม่รู้ อัลคอฎีย์ มุฮัมมัด อิตตะหะนะวีย์ มีความเห็นว่า "ผู้ที่ท่องหะดีษตั้งแต่ 100.000 ขึ้นไป หะดีษทั้งที่เป็นสะเน็ด และมะตัน

มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของนักหะดีษ และสถานภาพของพวกเขาทั้งทางด้านคุณธรรมและความบกพร่อง "

5. อัลหัจจะฮฺ (الْحَجَّج) หมายถึง ผู้ที่ท่องหะดีษตั้งแต่ 300.000 หะดีษขึ้นไป ทั้งตัวบทและสายรายงาน

6. อัลฮาเกิม (الْحَاكِم) หมายถึง ผู้ที่ท่องหะดีษตั้งแต่ 1.000.000 หะดีษขึ้นไป ทั้งตัวบทและสายรายงาน

7. อัลรอวียฺ (الرَّوِي) หมายถึง ผู้รายงานหะดีษด้วยสายรายงานของเขาเอง

8. อัลฎอลิบ (الطَّالِب) หมายถึง ผู้ที่เรียนหะดีษด้วยความประสงค์เพื่อเข้าใจความหมายของหะดีษ ในความจริงแล้ว คำนี้ไม่ได้ใช้เฉพาะบุคคลที่เรียนลีลาหะดีษเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้กับผู้ที่เรียนวิชาอื่นๆ ด้วย เช่น ผู้เรียนวิชาเตฮะดีด วิชาฟิสิกส์ และวิชาอัลคาลาก เป็นต้น

หุ้่มของการศึกษาอูลุมอัลหะดีษ

หุ้่มการศึกษาอูลุม อัลหะดีษ คือ ฟิรฎู กิฟายะฮฺ สำหรับคนทั่วไป แต่สำหรับนักหะดีษจะเป็นหุ้่มฟิรฎู อัยน

สรุป

สำหรับในบั้นนี้ นักศึกษาได้เรียนรู้ความเป็นมาและพัฒนาการอูลุมอัลหะดีษ ความหมายของอูลุมอัลหะดีษ เนื้อหาของอูลุมอัลหะดีษ เป้าหมาย ประเภท ศัพท์และหุ้่มของการศึกษาอูลุมอัลหะดีษ

ในส่วนของความเป็นมาและพัฒนาการของอูลุมอัลหะดีษจะกล่าวถึงตั้งแต่สมัยนบี สมัยคูลาฟาอ์รอซซิดีน สมัยตาบิอิน สมัยตาบิอตาบิอิน และสมัยออตตาบิอิน

ส่วนในเรื่องของความหมายกล่าวถึงความหมายของอูลุม ความหมายของหะดีษ และความหมายของอูลุมอัลหะดีษ และเนื้อหาของอูลุมอัลหะดีษจะประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ สายรายงานหรือสะนั๊ด และตัวบทหะดีษหรือมะตัน

ประเภทของอูลุมอัลหะดีษจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ อูลุมหะดีษอัรริวายะฮฺ และอูลุมหะดีษอัตติรอยะฮฺ

หลังจากนั้นก็ได้อธิบายถึงศัพท์เฉพาะ ซึ่งเป็นศัพท์ที่สำคัญที่นักศึกษาวิชาอูลุมอัลหะดีษต้องรู้ และในบทนี้ได้ปิดท้ายด้วยหุก่มของการเรียนรู้วิชาอูลุมหะดีษ

คำถามท้ายบท

1. พัฒนาการของอุลุมอัลหะดีษสามารถแบ่งออกเป็นกี่ช่วง? และในแต่ละช่วงมีการพัฒนาการอย่างไรบ้าง? ให้นักศึกษาสรุป
2. ให้นักศึกษาให้ความหมายของอุลุม หะดีษ และอุลุมอัลหะดีษ
3. การเรียนรู้ในวิชาอุลุมอัลหะดีษสามารถแบ่งออกใหญ่ๆได้กี่ประเภท? อะไรบ้าง?
4. การเรียนรู้อุลุมอัลหะดีษมีเป้าหมายอะไรบ้าง
5. อุลุมอรรถวิชายะฮ์กับอุลุมอรรถวิชายะฮ์มีความแตกต่างกันอย่างไร?
6. ใครเป็นผู้ริเริ่มในวิชาอุลุมอัลหะดีษอรรถวิชายะฮ์เป็นคนแรก?
7. หนังสือรียาลอัลหะดีษเป็นหนังสือเกี่ยวกับอุลุมอัลหะดีษประเภทใด?
8. อัลหะกิมตามหลักวิชาการหะดีษหมายถึงใคร?
9. การเรียนรู้วิชาอุลุมอัลหะดีษมีหุก่มอย่างไร?

เอกสารอ้างอิง

Abdulwahhab Abdullatif. (1959). Hujyah Khabar al-Ahad fi al- 'Aqa' wa al-Ahkam (حجية خبر الآحاد في العقيدة والأحكام). al-Qahirah: Dar al-Minhaj.

al-Fairuz Abadiy. (n.d.). al-Mu 'jam al-Wasit (معجم الوسيط). Bairut: Dar al- 'Ilmiyah.

Ibnu abidin. (1952M). al-Mukhtasar al-Wajiz fi 'Ulum al- Hadith (مختصر الوجيز في علوم الحديث). Bairut : Mu' assash al-Risalah.

Ibnu Solah, Muhammad bin Ali. (n.d.). Irsyad al-Fuhul (مقدمة ابن الصلاح). Bairut : Dar al-Rahmah.

Jalal al-Din al-Suyutiy. (1385H-1966M). Tabrib al-Rawiy fi Syarh Taqrib al-Nawawiy (تقريب الراوي في شرح تقريب النووي). Bairut : Dar al-Kutub al-Hadithiyah.